
KÉRDÉSEK ÉS VÁLASZOK

A SYMPOSION ELSŐ NEMZEDÉKÉNEK KÖSZÖNTÉSE*

HARKAI VASS ÉVA

Tisztelt Hallgatóság!

A Csépe-napok több évtizedes története során itt, ezen a helyen írókról, költőkről emlékezünk meg, írókat, költőket köszöntünk, általában születésnapjuk, születésük jubileuma, azaz valamelyik X ürügyén, tudván persze, hogy mindebben legkevésbé az X-ek a lényegesek, sokkalta inkább az, ami mögöttük van: az alkotások, az irodalom, mely utóbbi formálisan olykor az idő mértékegységeire támaszkodik ugyan, ám lényegét tekintve évtizedeket, évszázadokat ível át, folytonos és folyamatos hagyománytörténés.

Írókról, költőkről szoltam, akiket itt, ezen a helyen szokás köszönteni valamely X ürügyén. Az X jelen esetben is aktuális – egészen pontosan: a hat X –, csak éppen most – rendhagyó módon – nem egyetlen író, nem egyetlen költőt szeretnék köszönteni, hanem egy egész korosztályt: a *Symposion* legendás hírű, *első nemzedékét*. Azt a nemzedéket, amelynek tagjai többségükben épp hatvan évvel ezelőtt, 1940-ben születtek (s a nemzedék többi tagjai is szorosan előttük/utánuk). Eddig a formális (életrajzi) adatok – s ami mögöttük van, a lényeg: hogy e korosztály, e nemzedék a 60-as évek elejétől, előbb az akkori *Ifjúság Symposion* nevű mellékletében, majd saját, már önálló folyóiratában, az *Új Symposion*ban publikált szépirodalmi alkotásaival, esszéivel, kritikáival, tanulmányaival és vitacikkeivel, folyóiratának koncepciójával, meghirdetett irodalmi

* *Elhangzott az idei Csépe-napokon*

programjával, szemléletével, majd verses- és kispróza-köteteivel, regényeivel, esszé-, kritika- és tanulmányköteteivel – saját könyvsorozatával, a *Symposion Könyvekkel* – látványosan megújította az irodalmi nyelvet – s nemcsak az akkori jugoszláviai magyar irodalomét.

A *Symposion/Új Symposion* kezdettől s immár negyedik évtizede nem csupán egy folyóirat nevét jelöli, hanem mozgalmat, nemzedéket (ma már: nemzedékek sorát), irodalmi műhelyt is.

Ma már szinte közhelyszerűen hangzik az, amit e nemzedék lényegbeli irodalomtörténeti szerepére vonatkozóan többen, több helyütt is leírtak: hogy a *Symposion* első korosztálya az avantgárd poétikák hagyományára hagyatkozva, egyben felvállalva a hatvanas–hetvenes években jóval tágasabb hazai színtér szellemiségét, a szerb, horvát és szlovén irodalom és irodalomelmélet eredményeit is, szemléleti-poétikai váltást, irodalmi paradigmaváltást hozott létre a jugoszláviai/vajdasági magyar irodalomban.

Hogy poétikailag és részleteiben mit jelentett e nemzedék által meghirdetett és meghonosított, bár azt is meg kell jegyeznünk: gyakran (máig is) hermetizmussal, olvasói elidegenítéssel, a sorskérdések megkerülésével és hasonló vádakkal illetett, sőt hatóságilag is károsnak titulált, ám a további évtizedek során mégis vállalhatónak tűnő és recepcióképes irodalomeszmény, arra most nem térnék ki külön, hiszen az erre vonatkozó könyvtárnyi szépirodalmi anyag és recepció több irodalmi konferencia tárgyául szolgálhatna. Csupán emblematikusan szeretném felidézni az egyes alkotásokat éppúgy, mint a folyóirat-koncepció egészét jellemző szemléleti-poétikai váltás egynéhány szöveghegyét – például a folyóirat első tíz számából találomra kiragadott művek alapján. Ha fellapozzuk az *Új Symposion* akkor még egészen nagyméretű első tíz számát, Domonkos- és Tolnai-versekkel, Fehér Kálmán verseivel, Ladik Katalin *Sámán-dob*jával, Végel László *Makró*jának részleteivel, Bosnyák István és Utasi Csaba kritikáival, Gerold László színi-kritikáival, a tágabb szellemi tájékozódás példáiként Danilo Kiš-szövegekkel, Becketttről, Borgesről, Camus-ről, Ezra Poundról szóló írásokkal, a szimpozionisták mindenkori élénk képzőművészeti érdeklődésére utalóan Maurits Ferenc- és Baráth Ferenc-művekkel stb. találkozunk újra. Mint ahogyan a későbbi *Új Symposion*-számok szintén találomra kiragadott példái – Tolnai Ottó *Gerilla-dalai*, Kodály című verse, a *Rovarház* részletei, Domonkos István *Kiki*-versei, az *Áthúzott versek*

darabjai, *A kitömött madár* című regényének részletei, Gion Nándor *Kétéltűek a barlangban*, valamint *Testvérem*, *Joáb* című regényének részletei, Bányai János, Végel László kritikái és esszéi, Déry Tibor, Eörsi István, Orbán Ottó, Weöres Sándor, Hamvas Béla, Kassák Lajos, Mésszöly Miklós, Szentkuthy Miklós (a magyar irodalom számára ez idő tájt többségükben persona non grata alkotók) itt publikált művei, a Crnjanski-, Krleža, Tomaž Šalamun-, Mirko Kovač- stb. fordítások, de a BITEF-ről, a Sterija Játékokról, a Jugoszláv Képzőművészeti Triennáléről, a Velencei Biennáléről stb. szóló értékelések, kritikák, tanulmányok, jegyzetek s az időnként megjelentetett mellékletek és plakátok – is embléma értékűek. S elegendő végigtekintenünk e nemzedék saját (többnyire a *Symposion Könyvek* sorozatában kiadott) könyvtárnyi szépirodalmi és egyéb kötetein (Domonkos István: *Rátka; Áthúzott versek; A kitömött madár*; Tolnai Ottó: *Homorú versek; Siráymellcsont; Agyonvert csipke; Rovarház, Legyek karfiol* stb.; Domonkos–Tolnai: *Valóban mi lesz velünk?*; Gion Nándor: *Kétéltűek a barlangban; Testvérem, Joáb*; Bányai János: *Bonyolult örömök; Súrlódás; A szó fegyelme*; Végel László: *Egy makró emlékiratai*; Koncz István: *Átértékelés*; Ladik Katalin: *Ballada az ezüstbicikliről*; Gerold László: *Hatvan magyartanár; Rólunk is vallanak*; Utasi Csaba: *Tíz év után* stb., Bori Imre avantgárd irodalomról szóló, a megnevezett sorozatban megjelent három könyve stb.), hogy felmérhessük: „irodalmunk legszebb havában” vagyunk.

A *Symposion*-nemzedékről szóltam, így, egyes számban, hiszen a pillanat aktualitása ürügyén most valóban e folyóirat és műhely első nemzedékére koncentrálok, ám a *Symposion* történetébe az is beletartozik, hogy az említett első, legendás hírű korosztályt több is követte. Hasonlóképpen a *Symposion* történetébe tartozik ma már az is, hogy míg említett első nemzedékének tagjait a 60-as évek elején-közepén az „irodalmi hangfal-áttörés” (Gerold László), továbbá a szellemi bezárkózás, a „tőpartiság”, a „templomtorony-perspektíva”, a tespedt mozdulatlanság, a vidékies színvonaltalanság, a banalitás, a provincializmus, az irodalom közvetlen használhatósága elleni harc és radikális fellépés (ma is megszívlelendő) gesztusa határozta meg, az utóbbi egy-két évtizedben e nemzedék tagjainak legtöbbje létrehozta a maga szintézisét. Gondoljunk csak Tolnai Ottó *Világporára*, *Versék könyvére*, *Prózák könyvére*, *Vidéki Orfeuszára*, Bosnyák István *Szóakcióira*, Utasi Csaba *Kalangya-monográfiájára* és a vajdasági és az egyetemes magyar iroda-

lom gazdag spektrumát átfogó újabb kritika- és tanulmányköteteire, Bányai Jánosnak az utóbbi évek szinte mindegyikében megjelent, meghatározó jelentőségű kritika- és tanulmányköteteire, Gerold László színházkritika-, színházesszé- és színháztörténet-köteteire, a XIX. századi magyar irodalomról szóló tanulmányait összefoglaló kötetére s a vajdasági magyar irodalom készülő lexikonára, Végel Lászlónak címében is a szintézist jelző *Újvidéki trilógiájára* és újabb esszéire ill. esszeregényére stb., hogy e korántsem teljes szellemi leltárt végül annak a hiánynak fájdalmas tudomásulvételével zárjuk, melyet Domonkos István (egyelőre?) továbbíratlan költői életműve hagy maga után.

Úgyszintén a *Symposion* első nemzedékének történetéhez és irodalomtörténeti jelentőségéhez sorolandók immár az avantgárd és neoavantgárd modernséget az utóbbi időben az egyetemes magyar irodalom belül mind gyakrabban számba vevő és mindinkább újraértékelni látszó legújabb irodalomtörténeti-recepcióesztétikai kutatások azon meglátásai is, miszerint az *Új Symposion* az egyetemes magyar irodalom aspektusából szemlélve is a „korszak egyik legjelentősebb magyar műhelyfolyóirata” volt, s hogy a körülötte „létrejövő diskurzus jelentékeny módon megújította az irodalmi nyelv teljesítőképességét”. Szirák Pétert idéztem, aki tanulmányának további részében arról értekezik, hogy „A felértékelt utómodern és neoavantgarde törekvésekhez (Bányai János, Bori Imre, Thomka Beáta, Végel László munkássága révén) olyan értelmező nyelv társult, amely képes volt a magyarországi kánonok szubverziójára és korrekciójára is.” Úgyszintén Szirák Péter jegyzi azt a tényt, miszerint „a költészet nyelvének hetvenes–nyolcvanas évekbeli magyarországi átalakulása nemcsak hogy érintkezett egyes regionális beszédformákkal, de impulzusokat is kapott azoktól”, s integrálta pl. Szilágyi Domokos és Szócs Géza költészetével egyetemben Domonkos István és Tolnai Ottó neoavantgárd poétikáját is. „Az irodalmi hatások »centrum-periféria« viszonylatainak állandó átformálódására figyelmeztet az a jelenség – írja Szirák –, ahogyan a »periféria« egy bizonyos történeti fázisában lényegében döntő hatással van a »centrum« diskurzusára.”* A 60-as évek eleje-közepe, a *Symposion*-mozgalom és -műhely létrejöttének időszaka, majd a kiteljesedést hozó 70-es évek – épp a folyóirat említett első korosztályának irodalmi „hangfaláttörése” révén

* Szirák Péter: Regionalitás a huszadik századi magyar irodalomban. *Literatura*, 1999. 4., 409–411. l.

– a Szirák Péter által említett „periféria”, a jugoszláviai magyar irodalmi tér ilyen lényeges történeti fázisa volt.

S ha Toldi Éva a Forrás egyik idejei, Tolnai Ottót és Domonkos Istvánt köszöntő számában arról vall, hogy nemzedéke a *Symposion*-nemzedék költészetén nőtt fel, s hogy általuk a „szabad vers a Vajdaságban a hetvenes évek végére a költészet anyanyelve lett”, e nemzedék jelen és távol levő tagjait s folyóiratuk gyakran cserélődő főszerkesztőit köszöntve hadd mondjam el, hogy nekünk, valamivel idősebbeknek is ők voltak első felnőtt kori olvasmányaink, tőlük kaptuk eszmélkedésünk első impulzusait, s esztétikai igényességet is tőlük tanultunk.

2000. szeptember 28.